

U *Arhivskom vjesniku* već su izlazili prikazi ovoga zbornika koji već 61 godinu izlazi kao neka vrsta arhivskoga vjesnika koji donosi arhivističke radove i izvještava o događanjima u arhivistici. I ovaj je, kao i prethodni, izišao kao trobroj za 2001. godinu.

Stručni dio započinje člankom *Notarski protokoli Ampezza (1598-1808) (I protocolli notarili d'Ampezzo (1598-1808))* Oriette Ceiner i Silvije Miscelaneo. Zanimljivi su za naše prilike, jer se Ampezzo (sjeverna Italija) nalazio pod Mletačkom upravom kao i mnogi naši gradovi na jadranskoj obali, a padom Venecije ušao je u sastav Austro-Ugarske Monarhije, pa je među njima moguće povući paralelu. Protokoli (njih 56) dobro su obrađeni i svrstani su u arhivsku skupinu pod nazivom *Livinallongo-Ampezzo* (prema teritoriju na kojem su nastali). Ukratko se daje povijesni pregled regije od rimskih vremena pa nadalje, a zatim povijest notarijata u Ampezzu od početaka (16. st.) do 1808. Konačno slijedi iscrpan popis 56 protokola 1598.–1808. s transkripcijom pojedinih dokumenata kao ilustracijom (posebno su naglašene *regole* (pravila) i *vizze* (neka vrsta katastarskih posjedničkih listova) koje pokazuju način gospodarenja zemljištem).

Stručni članak Carle Benocci *Sjaj dviju ujedinjenih obitelji: inventar slika iz 1687. Federica Sforze i Livie Cesarini (La magnificenza di due casati uniti: l'inventario del 1687 dei quadri di Federico Sforza e di Livia Cesarini)*, daje inventar slika i prikaz nastanka te velike zbirke slika dviju plemićkih rimskih obitelji koje su ujedinjene brakom Federica Sforze (1651–1712), u rodu sa švedskom kraljicom, članom Akademije humorista kojima je postao i predsjednik, a od 1691. i Akademije »Arcadia« u Rimu, sa Livijom Cesarini (1646–1711), koja je zbog toga nasljedstva imala problema s Lorenzom Onofriom Colonom, jednim od najmoćnijih rimskih plemića toga doba, čiji je brat Filippo Colonna bio oženjen njezinom sestrom Cleriom. Opisano je i na koji način su pojedine slike dospjele u zbirku: nasljedstvom, narudžbom, kupovinom... Ono što je bilo presudno jest izbor prema umjetničkom ukusu ovo dvoje supružnika, za razliku od nekih drugih kriterija prema kojima su formirane druge zbirke.

U prvom poglavlju članka *Dokumentacija na registre trevižanskih manastira i samostana između četrnaestog i petnaestog stoljeća (Documentazione a registro dei monasteri e conventi trevigiani fra tre e quattrocento)* Ermanna Orlanda prikazuje se povijest prelaska s pojedinačnoga dokumenta na pergamentu ili papiru u prikupljanje dokumenata u sveske i registre prema tematici. Drugo poglavlje obrađuje arhivističke prakse združivanja i razdvajanja, a ponekad i preslagivanja dokumenata, navodeći i pojedine primjere gdje je do toga došlo. U trećem se poglavlju kroz povijest institucija slijedi praksa rada s dokumentima u samostanima, gdje se spominju inenatari posjeda pojedinih samostana. Slijede poglavlja o općinskoj autonomiji i upravljanju dokumentarnim naslijeđem, s posebnim osvrtom na notarske registre Sv. Marije iz Mogliana i Sv. Teonista iz Trevisa, o potpori kongregacija, duhovnoj živosti i svijesti o važnosti dokumenata te o postupanju s dokumentima kod prosjačkih redova. Članak završava poglavljem o trevižanskom kraju i njegovim samostanima 15. stoljeća iz perspektive različitoga razvoja dokumentacije, gdje su nabrojani samostani sa svojim fondovima dokumenata i, konačno, o posjedničkoj politici i specifičnostima arhivističkoga bilježenja. Nama ovo može biti zanimljivo, jer se ovo područje nalazilo pod mletačkom upravom kao i većina naših južnih područja, pa je moguće povući paralele s obzirom na vrste i čuvanje dokumenata.

Članak *Popisi i obavijesna arhivska pomagala (Censimenti e mezzi di corredo archivistici)* Juanite Schiavini Trezzi govori o popisu župnih arhiva Bergamske biskupije, napravljen brigom M. Benignija 1997. u izdanju Bergamske biskupije i Kulturnoga centra »N. Rezzara« 1998. (*Diocesi di Bergamo – Centro culturale »N. Rezzara«*). Crkveni arhivi uvijek su bili relativno neovisni o državi i ravnali su se prema propisima i normama koje je Crkva donosila. A uvijek se posvećivala velika pažnja čuvanju dokumenata u arhivima, pa nije čudo da je u Italiji 1956. došlo do osnivanja Crkvenoga arhivističkog društva, koje 1958. izdaje reviju *Archiva Ecclesiae*. Popis obuhvaća 426 arhiva, a čak 39 od njih čuvaju kanonske knjige prije kraja Tridentinkoga koncila (1563.), a drugih

82 do kraja 16. st. U popisu su obuhvaćene sve vrste fondova koji se mogu naći u crkvenim arhivima, a oni su različiti i mnogobrojni, katkada i specifični za pojedinu regiju ili mjesto. Zanimljivo da su u najmanje 199 župa na području biskupije postojale škole kršćanskoga nauka počevši od 17. st. pa nadalje. U svakom slučaju, uvid u ovaj inventar ima svoju vrijednost, sada kada se i kod nas povećava briga za crkvene arhive u okviru pojedinih Državnih arhiva.

Pohranjivanje pamćenja. Evolucija administrativnih arhiva u talijanskoj povijesti (Il deposito della memoria. L'evoluzione degli archivi amministrativi nella storia Italiana) članak je u kojem Guido Melis opisuje nastanak administrativnih arhiva od njihovih prvih spominjanja (1853. u Pravilniku Cavourove reforme centralne administracije Sardinijskoga Kraljevstva), kroz njihovu evoluciju do današnjega doba, s načinima čuvanja i razvrstavanja te praćenja dokumenta od njegova nastanka, protokoliranja, uporabe do odlaganja i konačnoga pohranjivanja u arhivu. Ovaj je članak zanimljiv i za našu arhivistiku, jer su baratanje spisima javne uprave te načini njihova čuvanja itekako aktualni i kod nas. Isto tako kao kod nas susreću se problemi s pružanjem i načinom čuvanja spisa pojedinih ministarstava, naročito unutarnjih poslova i ministarstva rata. Naročito su važni *Pravilnik za urede registratura i arhiva u Centralnoj administraciji* iz 1900., kojim se nastojalo regulirati poteškoće koje su nastale na mnogim područjima i koji je sljedećih godina nadopunjavao različitim *Uputama*, kako se već ukazivala potreba. Problemi su se nagomilali nakon I. svjetskoga rata zbog povećanoga broja spisa na raznim područjima, pa iako ih se pokušavalo racionalizirati, nije izdan nijedan dokumenat koji bi to regulirao. Tek 1949. poduzimaju se konkretnije mjere za pojednostavljivanje postupaka u javnoj upravi, a 1950. započinje raditi Ured za reformu javne uprave pri Predsjedništvu Vijeća koji otada djeluje. Međutim, teško je reći da se uzelo u obzir probleme s kojima se susreću aktualni arhivi, iako bi to trebala biti »ključna tema za rad na reformi i modernizaciji uprave« kako je rečeno na Nacionalnoj arhivističkoj konferenciji 1998.

Antonijo Fiori u članku *Tisak u centralnom političkom registru (La stampa nel casellario politico centrale)* osvrće se na probleme javnih glasila od proglašenja slobode tiska normama Sardinijskoga kraljevstva od 26. ožujka 1848. koji su i tada bili pod kontrolom Ministarstva unutarnjih poslova, a koje je, jasno, uvijek imalo poćudne i nepoćudne novine i novinare. I dok je u Francuskoj od 1881. na djelu vrlo jaka liberalizacija tiskovnoga režima, u Italiji aparati kontrole tiska ojačavaju upravo potkraj 19. stoljeća i nadalje, a pod Mussolinijem bivaju u »državnom interesu« suspendirane norme iz 1848. U članku se govori o gradivu Generalne direkcije javne sigurnosti koje je preuzeto u Centralni državni arhiv, a koje se sastoji od triju serija: *Talijanski tisak (1894-1926)*, *Subverzivni i tajni tisak (1926-1943)* i *Strani tisak (1923-1943)*. Gradivo je arhivistički sređeno, a kronološki počinje od 1894. i proteže se sve do godina nakon II. svjetskoga rata. Zanimljivo je proučavanje stvaranja radničkih partija, socijalnoga pitanja, ratnih pitanja, a pod Mussolinijem i publikacija po nazoru različitih od fašističkih, kao i tisak *Koncentracije antifašista nekomunista* koji su bili opozicija fašizmu u Italiji 1927.–1934. Jasno da se ovdje mogu naći sve domaće i strane publikacije koje su smatrane sumnjivima za državu te radovi »sumnjivih« autora. Dalje se u članku navode proibirane knjige, publikacije i članci te pojedini autori, uz navođenje zakonskih propisa, akata i članaka Krivičnoga zakonika prema kojima se Direkcija ravnala.

U izvještaju o studijskom danu održanom u Rimu 15. siječnja 1999. pod naslovom *Costanzo Casucci archivista e storico* doneseni su članci Paole Carucci, Claudija Pavonea, Giovannija Sabbatuccija, Giuseppea Talama i Giampiera Caroccija posvećeni arhivistu C. Cassucciju koji je umro 1996. a radio je u Državnom arhivu u Rimu.

Slijedila je prezentacija knjige Filipa Valentija, *Spisi i predavanja o arhivistici, diplomatici i institucionalnoj povijesti (Scritti e lezioni di archivistica, diplomatica e storia istituzionale)*, održana u Državnom arhivu u Firenzi 15. listopada 2000., popraćena člancima autori kojih su: R. Manno Tolu, C. Pavone, P. P. Scalfati, A. Spagiari, D. Toccafondi, S. Vitali, I. Zanni Rosiello.

U rubrici *Kronike* donosi se izvještaj studijskoga dana u Bariju 23. ožujka 2001. s temom: *Projekti skrbništva i uporabe crkvenih arhiva (Progetti di tutela e fruizione di archivi ecclesiastici)*,

što bi, također, moglo biti zanimljivo i za neke naše arhive koji se aktivnije uključuju u uređenje crkvenih arhiva.

U rubrici *Ordinamenti e inventari* donosi se popis fondova Milanskoga državnog arhiva (Archivio di Stato di Milano).

Dodatak sadržava publikacije talijanskih državnih arhiva sređene prema tematici, što bi moglo zanimati one koji su u mogućnosti bolje se informirati o arhivima i arhivistici.

Ivan Dovranić